

01 — De zes ordes van fasering

Hoe verbouw je een dragende bestuursconstructie zonder dat zij tijdens de verbouwing instort? Zes fases, tien jaar, één draaiboek.

Een ingenieur die een brug verbouwt, slaat niet zomaar pijlers weg. Hij meet eerst de constructie, plaatst tijdelijke steunen, vervangt onderdelen in een berekende volgorde, en controleert na elke stap of de marge nog acceptabel is. Voor de Nederlandse democratie geldt hetzelfde principe. Wie het bestel wil herzien zonder dat het tijdens de verbouwing instort, moet werken in volgorde — niet in revolutie.

Dit document beschrijft die volgorde in zes fases. Fase nul tot en met vier lopen sequentieel; fase vijf, het onderwijs, start direct en loopt tien jaar of langer parallel mee. Voor elke fase volgt het doel, de concrete maatregelen, en de uitwerking — wat de burger merkt en wat het systeem doet. De redenering is fysiek, niet ideologisch.

Tijdslijn 2026 tot 2036

De fasering raakt drie bestuurslagen tegelijk — Rijk, provincie, gemeente — elk met een eigen meting en een eigen tempo. De kwaliteitskaart hieronder toont waar elke laag staat op de zes fases, en waar de gaten zitten die in dit draaiboek worden gedicht.

Fase nul — grondwet en nulmeting (jaar nul)

Doel: politiek en juridisch fundament leggen zonder iets in werking te stellen. Oprichting van een politieke beweging voor Nova Democratia. Ontwerp-grondwetswijziging op vier punten: sunsetclausules, machtscheiding twee-punt-nul, afschaffing Balkenende-norm, Artikel tweendertig over mediafinanciering. Vaststelling van de vierentwintig VMP-kernvelden met bijbehorende meetdefinities per bestuurslaag. Nulmeting per gemeente, provincie en Rijk — zonder waarderingcijfer kan de twintig-procentdrempel uit fase drie later niet ingevoerd worden.

Uitwerking. Nog geen burger merkt iets. Maar er ligt een meetbare baseline. Zonder deze fase is elke latere stap willekeurig — vergelijkbaar met een aannemer die zonder constructietekening begint te slopen.

Fase een — transparantie en meetlaag (jaar een tot twee)

Publiek prestatiedashboard live op alle drie bestuurslagen. Elke publieke dienst krijgt een kosten-per-eenheid-resultaat indicator. Onafhankelijke toezichthouders krijgen mandaat voor onverwachte controles met escalatie van sancties: waarschuwing, meerjarig verbod, permanente uitsluiting. Artikel tweendertig in werking: publieke omroep wordt beperkt tot niet-spanningsverhogende informatievoorziening; politiek debat verhuist naar particulier gefinancierde omroepen. Dit gebeurt vroeg, omdat de rest van de transitie een onafhankelijk medialandschap vereist.

Uitwerking. Burgers zien voor het eerst per kernveld of hun gemeente goed of slecht presteert. Dit creëert vraag van onderop naar de volgende fase — meten roept oordeel op.

Fase twee — personeels- en beloningslaag (jaar twee tot drie)

Afschaffing Balkenende-norm voor beleidspersoneel, gelijktijdig met invoering van het financieringsmodel: ambtenarenapparaat wordt volledig betaald uit de staatskas, met een uniform basisbedrag per inwoner per bestuurslaag. Wachtgeld voor hogere bestuurslagen in landsdienst wordt afgebouwd van tachtig procent naar nul in drie jaar. Prestatiegekoppelde beloning op basis van de kpis uit fase een. Tot er minimaal een volledig meetjaar ligt, geen variabele uitbetaling — anders beloont het systeem ruis. Eenhoofdig leiderschap via burgerberaadsgroepen wordt eerst op gemeentelijk niveau ingevoerd, met scherp omschreven mandaatgrenzen.

Uitwerking. Een efficiëntere overheid omdat topkwaliteit kan worden aangetrokken, wachtgeld geen baantjescarrouzels meer voedt, en een eindverantwoordelijke per dossier de diffuse ambtenarenmacht doorbreekt.

Fase drie — deliberatie en stemlaag (jaar drie tot vier)

Burgerberaadslaging door loting wordt structureel: per kernveld delibereren burgers, geïnformeerd door deskundigen. Zero-base herformulering van vijfjaarsdoelen per kernveld, jaarlijks bijgesteld op actuele data. Dubbele stemming — beleidstem plus prestatiestem — wordt eerst lokaal getest in twee a drie pilotgemeenten, daarna provinciaal, dan landelijk. Beide stemmen zijn bindend. Mandaat en deselectie: bij minder dan twintig procent doelrealisatie volgt deselectie van bestuurders. Pas activeren wanneer kernvelden hun waarderingscijfer hebben gekregen — anders is de drempel betekenisloos.

Uitwerking. Politiek wordt afgerekend op resultaat in plaats van beloften; coalitiewisselingen verstoren beleid niet meer omdat beleid niet langer aan een coalitie hangt.

Fase vier — wetslaag met sunsetsysteem (jaar vier tot zes)

Sunsetclausules treden gefaseerd in werking: gewone wetten vijf jaar, belangrijke wetten tien jaar, grondwettelijke bepalingen twintig jaar. Bestaande wetten krijgen een gespreid vervalrooster zodat niet alles tegelijk verloopt. Vernieuwing vereist burgerraad-evaluatie. Wetten die geen evaluatie halen, vervallen automatisch. Belangrijke uitzondering: EU-implémentatiewetten zijn uitgezonderd van automatisch verval; alleen evaluatieplicht geldt. Mensenrechtelijke grondwetsbepalingen kennen verlenging-bij-default in plaats van vervallen-bij-default.

Uitwerking. Het systeem reinigt zichzelf. Dode of contraproductieve wetgeving verdwijnt zonder dat politieke moed achteraf nodig is.

Fase vijf — onderwijsfundament (parallel, jaar een tot tien plus)

Onderwijs is bewust lang en parallel. Criminaliteitspreventie via opvoeding werkt alleen op zeer jonge leeftijd, en financieringshervorming heeft pas effect na een hele schoolgeneratie. Subfase a, jaar een tot twee: centraal gereguleerde eindexamens worden het meetinstrument. Financiering kantelt van aantal afgestudeerden naar gemiddelde examenscores. Subfase b, jaar twee tot vier: strengere toelatingsexamens, terug naar selectie op gemotiveerde makers. Subfase c, jaar drie tot tien: zwaartepunt verschuift naar zeer jonge leeftijd voor karaktervorming. Subfase d, jaar vijf plus: hoger onderwijs aligneert met de vierentwintig VMP-kernvelden.

Uitwerking. Pas in deze fase ontstaat het type burger en ambtenaar dat een prestatiedemocratie kan dragen. Daarom mag onderwijs niet aan het eind staan — het moet vanaf jaar een lopen.

De huidige democratie kan geen revolutie aan. Zij kan wel een berekende verbouwing aan, in deze volgorde.

Wat dit document niet is

Geen blauwdruk. Geen wet. Geen partijprogramma. Het is een constructieberekening voor de Nederlandse staat — meetbaar, faseerbaar, en herkalibreerbaar. Elke fase ontleent zijn legitimiteit aan de meting van de vorige. Wie de redenering verwerpt, mag dat. Maar zonder volgorde, zonder meting, en zonder ordeclassificatie van bezwaren wordt elke hervorming op enig moment overgenomen door de bestaande remwicht. Dat is geen voorspelling, dat is een ingenieursvaststelling op basis van de Pareto-analyse in de volgende aflevering.

Open Vizier · novademocratia.com · Werkmateriaal · Jacobus van Merksteijn · Juni 2026